

УЗ 80-ти РОЂЕНДАН ПРОФ. Б. ПОЗНИЋА
— нека моја размишљања о професоровом раду —

Осамдесет година живота проф. др Б. Познића је дивна прилика да се подсетимо рада нашег изврсног педагога и учитеља, врлог научног посленика, заљубљеника истине и правде, те одабране одоре-форме у коју се ове дају утиснути и да слављенику зажелимо нове животне и радне јубилеје.

Кад год сам читао његове књиге, радове, слушао његове савјете, слиједио примједбе, трагао по његовим упутима, у једном се нијесам колебао: проф. Б. Познић је рођен да буде врли педагог и саговорник, велики правник и процесуалиста, примјеран хуманиста. Томе у прилог професорова дивна и увијек присутна одмјереност и пројектован и педантан прилаз образовним, научним и другим пословима.

У мојој намјери да се бавим процесним правом прве прочита-не странице професоровог удбеника освојиле су ме. Свако даље читање његових књига и студија, белешки, коментара и радова будило је у мени мисао коју сам некако интимно његовао и наметала ми се као заповјест: слиједи професоров начин писања, расуђивања и казивања ако хоћеш међу процесуалисте. И сви други професорови ђаци, вјерујем, да су му у томе захвални. Моја генерација постдипломаца (грађанско-правни смјер) имала је срећу и у другим ауторитетима као што су били проф. Беговић и проф. Константиновић — мајстори опажања, анализирања, закључивања и упоређивања, писања и нарације — мајстори језика у правној литератури. Истини за вољу, ни наш слављеник проф. Познић није кренуо са ледине — имао је кога подражавати — читаву плејаду великих професора и научника окупљених у последњем столећу око Правног факултета у Београду до закључно са академиком проф. др Б. Благојевићем. Њега не могу да не поменем; он је нас његове ђаке плијенио присношћу и свеколиком пажњом. Свима нама који смо ђаци два Бора импоновао је и њихов однос — однос искреног и правог уважавања. Однос за школу свима који раде на факултетима. То је и однос претходника и следбеника у којем је овај први имао срећу да прије „ударѝ“ по бројним крупним проблемима у процесним наукама (*Начела о ѝарничном ѝостѝуйку*, 1936. год.), а други да настави и не сустопицом него оригинално у том правцу нудећи генерацијама преко удбеника и других радова систематизовану грађу грађанског процесног права, а преко овог своја

и гледања других о свим значајним и отвореним проблемима у овој дисциплини.

Отуда је дјело проф. Познића настављање традиције београдске школе. Проф. Познић то чини баш по мјери, обавезујући оне који долазе да наставе и чувају ту дивну традицију. Иако на том путу никада не достају заваривања и разне странпутице, данас их има као никада, ипак не треба страховати да наслеђе неће наставити да проноси славу те школе по мјери и баш у складу са традицијом.

Познићево најважније дјело је уџбеник: *Грађанско процесно право*. То дјело је допуњавано и пречишћавано у дугом временском периоду у 14 издања. Толика брушења учинила су ово дјело не само по концепцији, садржају и форми него и по начину казивања — језику, комплетним и незаобилазним за све оне који ће се бавити проблемима процесних наука. У нашим оквирима и шире, ријеч је о књизи којој се стално враћају студије и практичари увјерени да ће у њој наћи све што им је нејасно и што их интересује.

Овим дјелом Познић успоставља нераскидивост форме и садржине и даље практике и науке, показујући како се прва довија тамо гдје је теорија и даље сива и недоречена, тамо гдје се трагања даље настављају.

У овој књизи која је писана енциклопедијски, што је још један квалитет овог дјела, професор је милимикронски одредио квантум који студенти треба да науче, остављајући литературу онима који више хоће. Измјерио је тако и толико колико је потребно да се овлада појмовима и проблемима, да се разум подстиче и развија у мисао која је јасна, логична и прецизно формулисана умјешношћу коришћења језичким законитостима и грациозностима, тим срећним погодностима језика, које су се уткале, показује проф. Познић и у језик процесних наука. На тај начин се студент и читалац уводи у смисао вредновања и систем вредности у науци грађанског процесног права, разликујући при том оне које смјерају универзалности (актуелним у свим сличним системима у свијету) и оне које негује наш поредак, које су из потребе и конвенционалности тренутка. У том смислу за примјер су навођења о самоуправном судству. Тако јер њихову консистентност није могао никада до краја смјестити у учености о поступцима у грађанском судовању.

Сва професорова казивања иду за тим да се у поретку — правном систему створе једнаке могућности заштите за све грађане, не признавајући међу овима никакве подвојености. Исто тако пледира да је заштита слободна и да њој са аспекта субјеката не приличи никаква ограничења, или прецизније, не приличе док су у оквиру правила која одређују поступак. Поступци су у законима, а ови пледира проф. Познић ваља да буду изведени из правила и

достигнућа у другим законодавствима и достигнућа теоријских наука, с једне стране и искустава, с друге стране. Поштујући искуства професор као да савјетује законодавцу да пази на традицију. Кодификације које су је заобилазиле тешко су се гнијездиле у живот. Закони који се не потврђују у пракси, најчешће су промашаји.

Ми не смијемо и нећемо замјерити професору, што у првим издањима, у формулацијама промичу извјесна довијања, нпр. кад говори о судовима, одговорности судија, избору, подобностима за избор, реизбору итд; они су у строгости које су ограђивале ондашњу врховну и сваку власт од било каквих опорих и јаких ријечи, или, не дај Боже, грубости, а не у професоровим оваквим или онаквим пропустима. То је проф. Познић, као ненаметљив, тих и рекло би се политички неангажован човјек, одмах осјетио, па је тај дио у примјерима и преко критикованих норми облачно у меку ријеч, по оној народној: „Тиха вода бријег ваља”.

У обликовању уџбеника много му је помогло знање страних језика, посебно њемачког. На том језику је огромна литература из процесних права, посебно грађанског процесног — у њој су и многе теорије. У ишчитавању те литературе крцао се новим сазнањима и информацијама. То му је добро дошло да припреми одличну шему — модел за књигу Грађанско процесно право. Преко тих ишчитавања, већ на старту је начисто да га сва она питања која су теоријска, у којима се ослобађа и суочава дух са идејама од фундаменталних важности, које су увијек отворене и актуелне неће спутати у објашњавању конфликта — спора без кога се не могу замислити грађански поступци, посебно парнични, нити објашњавати радње кроз које ти конфликти пролазе. У тим дјеловима ове књиге је огромна помоћ правницима практичарима, адвокатима и судијама.

У теорисању о неким проблемима у контексту истине и лажи, слободе и правде, природе парнице и односа, права на тужбу и тужбе, разума и увјерења, увјерења и сумње, професор се труди да цјеловито поставља проблеме, да их објашњава одабраним ријечима и разумљивим језиком и опет у оквиру теорија за које је убијеђен да су најкомплетније, мада је свјестан да се таквим расправама не чине бог зна какви помаци у теорији и филозофији овог права.

Афирмишући форме парничног, ванпарничног и извршног поступка професор показује да су њихове границе опет у формама, али сада других поступака предвиђених и срочених за друга права. Ове форме су складне ако се разумију, ако су до краја доречене, ако су узајамне и ако се заодијевају у цјелину правног поретка. У том смислу су запажена професорова тумачења односа међу поступцима, посебно парничног и кривичног, те парничног и управног

и обрнуто. Тамо се потенцирају и све финесе међу овим поступцима.

У свом укупном дјелу, проф. Познић је имао срећу да је на другом великом факултету истог језичког подручја (то исто нам, надам се не могу узети ни свјетски моћници, ни други зли дуси ни повампирили и распамећени духови ни жеље одређених језикословаца у Хрватској да и то уразличите!), у Загребу, радио исто тако врли процесуалиста, академик проф. др Синиша Трива, па се имао и с ким поређивати. У таквим поређењима су подстицаји да се комплетније, љепше, ученије, свестраније, језички дотераније саопштава цјелокупна грађа. Зато није случајно да је свако ново издање њихових уџбеника све богатије и богатије гледањима и ставовима оног другог. Иначе, у питању су аутори који су се узајамно цијенили и поштовали. Оба ова аутора и сваки на свом факултету и опет независно радили су тешко да дисциплинама обезбиједи завидно мјесто у наставним плановима, а својим радovima и у литератури. На нама је обавеза да се као носиоци наставе из грађанског процесног права задржимо на том путу. У наше вријеме, због многих злоупотреба не само материјалног права него и поступка, обавезе су још веће. Ми морамо трагати за таквим и новим механизмима и средствима којима ће се заштита у поступцима пред судовима учинити ефикаснијом и бољом. При том разумије се не смије се заборављати на велика начела поступка — она не смију бити уштинута.

Нијесу само у питању злоупотребе већ и корупција и криминал. На многим скуповима правника и социолога широм свијета недвосмислени су у закључцима да су корупција и криминал највеће опасности по стабилност поредака и да од тога нема амнестираних дјелатности — оне у властима су најопасније, а у нас су теже и опасније чињеницом ратног окружења. Стога су обавезе нас процесуалиста да истрајавамо на путу изналажења најбољих форми, тим веће. Кад сам већ у овим водама, ваља подсјетити да је господин Ериксон — предсједник Интерпола, ту, скоро, на скупу у Кини истакао да носиоци корупције и криминала поткупљују власт, нуде мито у неодољивим свотама, улазе у све сфере живота, стичу велике положаје, угрожавају демократију, спречавају слободу и конкуренцију и тако постају често снажнији и од саме власти. У том смислу ваља подсјетити на афере каква је она са Вилијем Класом или Андреотијем и ко зна још колико таквих и сличних и у нас и у свијету. Даље наводи да је борба против корупције и криминала те корумпираног дијела власти питање живота или смрти наше планете. Зато морамо сви бити забринути. Нас посебно брину такве појаве у судској власти, ближе у грађанско судским поступцима, а у питању су увијек кад се у суђењу судија дрзне против закона, а таквих примјера у нашој пракси има напретек. У

трагању за новим средствима у систему заштите ваља изаћи из фарсе о одговорности судија, каква је у нашим важећим законима о судовима у обје републике. Код накалемљене сталности судијске функције, без праве, доречене, стварне и отворене одговорности и по органу посве одређене нема сигурне и праве борбе у правосуђу против свих суданија и других зала која се тамо увлаче. Додао бих, и без несметане, ничим ограничене и слободне иницијативе грађана у покретању поступака одговорности судија и гаранција да ће о њој решавати независан орган, свеједно је како ће се звати.

Овим излетом, колико се год чини да се на тренутак одвајам од слављеникова рада, жеља је да се управо покаже колико је такав рад значајан и како и колико поменуте појаве опомињу на стално трагање за бољом заштитом, а посебно оном пред судовима. На том послу професор Познић је од првог објављеног рада. Ових дана са нама, његовим ђацима, радио је на измјенама и допунама Закона о парничном поступку. Великом знаошћу и смјерним опажањима, у сваку дилему је улазио са пуно аргумената, сервирајући нам како је слична ситуација дефинисана у другим системима, посебно великим као што су њемачко или француско право. Наручиоцу посла, Министарству правде није превидио да покаже да измјене и допуне које се нуде нијесу ништа више до само премошћавање права минуле државе у позитивно право као и да то премошћавање не може ићи даље од коначних опредељења о судбини форме на нивоу парламената, посебно савезног. Тада, каже проф. Познић ми опет треба да засучемо руке и да изнова припремимо текстове за сваки од грађанских поступака.

Импонује у овом послу професорова издржљивост. Упркос тако лијепих година, он са нама ради и прије и после подне и скоро без паузе. Ми, његови ђаци, му се дивимо и уједно желимо да то потраје.

И овом приликом као и увијек професорова запажања смјерају на све пропусте и нуде најбољу и најчистију дефиницију. То је у континуитету његових настојања и жеља за најприкладнијом формом, формом из које судови преко својих одлука ваља да сеју законитост, истину, једнакост према субјектима, поштовање права и поступака, те да смјерају правди гдје год је она опипљива, потврђујући тако циљеве и намјере који слиједи из великих начела процесног права, а онда и сам правни поредак.

Кроз такву праксу, говори професор Познић, навиру идеје за мијењање оних правила у поступку која се покажу уским и недореченим за поменута начела, или пак за допуне тамо гдје је то могуће. Добра судска пракса брзо осјети и правила у којима се закидају или заобилазе људска права. У тим и таквим оквирима дешава се да судови крену и обрнуто — тада судска пракса застра-

њује. Пратећи оба ова смјера у судовању, професор Познић је учинио низ бељешки о судској пракси. Поменимо оне за 1968. и 1969. („Анали”, јануар-април 1971), па оне за 1970. („Анали”, септембар-децембар 1972), и даље за 1971. („Анали”, новембар-децембар 1973) и за 1972. („Анали”, мај-јун 1975). У њима је професор Познић на најтананији и најфинији начин, заобилазећи сукобе са судским властима, што је својеврсна мудрост, показивао пропусте које чине судови и то како оне који се дешавају у приступу и поступку тако и оне који су суштинског значаја. У њима се неријетко професор отисне у теоријска разматрања, као на примјер кад говори о дејству кривичне пресуде у парници — в. Белешке за 1971. годину, или кад говори о злоупотребама процесних права — в. Белешке за 1972. годину и сл. То су радови које они који буду закупљани проблемима судске праксе и шире проблемима судских поступака не могу заобилазити. И не само да их не могу заобилазити него ће им се оне начином писања, расуђивања и закључивања наметати да их слиједе. У томе је нарочита врлина професоровог писања.

Судијама, свршеним правницима, адвокатима, наставницима и свакако слушаоцима — студентима, подарио је *Коментар закона о јарничном јосиујуку*. И ту је дошла до изражаја Борина способност одличне прегледности и исто такве систематичности у ређању судске праксе. Сви који су имали ову књигу утиска су да је ријеч о коментару из којег се да не само сазнати него и учити као из врло прегледног уџбеника.

И сви други његови радови — највише их је у „Аналима”, показују велику префињеност у казивању и дефинисању проблема. Неки су писани прије четрдесетак година и ваља примјетити, кад их и данас читамо, њихову актуелност и свјежину. И тада и у сваком његовом раду настојао је да прескочи оно што тематски није значајно или што не почива на разуму и логици. Имало је и тога у развоју наше процесне норме. И у томе су вредности његовог писања.

Приводећи крају овај осврт, не би ваљало а да се не потенцира како је својим ученицима и студентима савјетовао: „Држите се чињеница!” За оне који оду да раде у судовима наводио је да ће неопростив гријех учинити кад год заобиђу чињенице, а још већи ако им се деси да их силују или изврћу.

Као добар познавалац историје процесних права, а онда и традиције, Познић у својим радовима показује да их ваља уважавати и да их треба мирити с модерним гдје год је то могуће.

Његово дјело, уравнотеженост у трагањима, те приступ проблемима, систематичност и цјеловитост грађе и језичка дореченост прибавља му несумњив и велики ауторитет и неподијељено пошто-

вање правника, нарочито оних који раде на факултетима, у судовима, адвокатурама и на сличним пословима. У име свих ових бранши одважно бих се да предложим Правном факултету у Београду да већ од ове године раде на припреми и издавању цјелокупног дјела професора Познића.

У свему, жалим што нијесам имао много прилика да се дуже и више дружим са проф. Познићем. То су условљавале и објективне околности, повелика раздаљина између Београда и Подгорице. Из то сусрета, у два и са госпођом Надом, супругом проф. Познића, сигуран сам да је великим дијелом у њеној бризи професоров мир и свака удобност коју породица пружа, што је професору давало маха за рад, те да им је и због тога овај јубилеј заједнички. Вјерујем да ми допуштате да у име свих пожелим да славимо наредне професорове јубилеје богатије за још које дјело.

др Милисав Чизмовић
редовни професор
Правног факултета у Подгорици